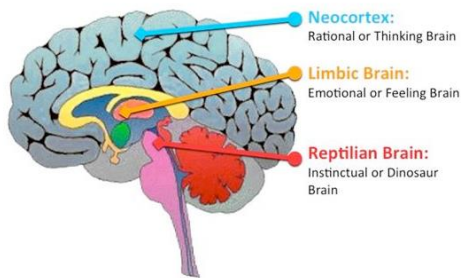


Oefening baart ethiek

Neurobiologie, boeddhisme en ethiek



Wat heb je nodig om ethisch te handelen? De geschiedenis van de Westerse filosofie kent op deze vraag vele antwoorden: morele principes, voorbeeldige deugden, goede bedoelingen of een streven naar het hoogste nut voor de meeste mensen. Recentelijk is onder invloed van de neurobiologie en kennis van Oosterse tradities een nieuw antwoord op deze vraag mogelijk: om ethisch te handelen heb je in de eerste plaats een zekere *gevoeligheid* nodig. En als dat zo is, dan kun je die ethische gevoeligheid trainen.

In deze 'Summerschool' maken we kennis met de opvattingen van de neurobioloog Antonio Damasio, de boeddhistische leraar Thich Nhat Hanh en de ethicus Emmanuel Levinas. Deze filosofen hebben met elkaar gemeen dat zij ethiek opvatten als een houding (*ethos*). Wat betekent dat en hoe kun je die houding cultiveren?

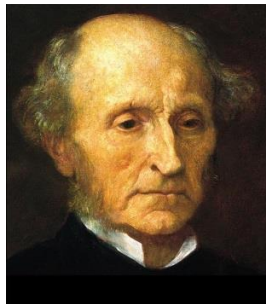
Damasio stelt vast dat wij over hersencapaciteit beschikken die ons in staat stelt voelend te weten wat er in een handelingssituatie gaande is en van ons gevraagd wordt. Thich Nhat Hanh laat zien dat het door meditatie mogelijk is deze hersencapaciteit te trainen en daardoor aandachtig in het leven te staan. In het werk van Levinas lezen we dat ethisch verantwoord handelen mogelijk is door vanuit gevoeligheid te luisteren naar het gelaat van de Ander. Tijdens deze 'Summerschool' wisselen hoorcolleges, gesprekken en oefeningen elkaar af. Gaandeweg wordt duidelijk dat de Oosters-filosofische oefenpraktijk ons in staat stelt onze hersencapaciteit te trainen om te leren luisteren naar het gelaat van de Ander.

Programma

Dag 1

Ethiek

Phronesis – Vernunft – Sentiments



Ochtendsessie

Inleiding: *Ethiek*

Vier benaderingen: eudaimonistisch, deontologisch, utilitairistisch en 'metafysisch

Inleiding: *Aristoteles*

Filosofie als 'politicologisch project': een combinatie van levenshouding, manier van denken en politiek engagement

Bespreking:

Aristoteles: *Ethica Nicomachea*

'Volledig tot bloei komen' (*eudaimonia*) als doel (*telos*) van het menselijk bestaan, voortreffelijkheid (*arete*) van karakter en van intellect als voorwaarden voor een goed leven en het belang van verstandigheid

Middagsessie

Inleiding: *Immanuel Kant*

Filosofie als een transcendentiaal-filosofisch project en de opvatting van de mens als rationeel en autonoom subject

Bespreking:

Immanuel Kant: *Fundering voor de metafysica van de zeden*

Moreel handelen uit plichtsbefef, de categorische imperatief: *handel alleen volgens die maxime waarvan je tegelijkertijd kunt willen dat ze een algemene wet wordt*, de autonomie van de wil als het hoogste beginsel van zedelijkheid en de idee van vrijheid

Inleiding: *John Stuart Mill*

Utilitarisme, liberalisme en feminisme, maar ook: hedonisme, de rol van morele gevoelens en een sociaaldemocratisch uitgangspunt

Bespreking:

John Stuart Mill: *Utilitarianism*

Het utiliteitsbeginsel, geluk als doel van het handelen, geluk als plezier, soorten van plezier, de sociale zijnsaard van de mens en de rol van morele sentimenten

John Stuart Mill: *Over vrijheid*

Vrijheid van denken en spreken, individualiteit en het schadebeginsel

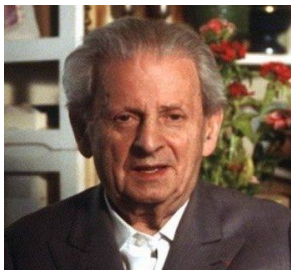
Avondsessie

Dilemmaberaad

Dag 2

Emmanuel Levinas

Luisteren naar het gelaat door gevoeligheid



Ochtendsessie

Intermezzo: *Martin Heidegger*

Erzijn als in-de-wereld-zijn, medezijn, in betrekkingen zijn, vanuit betrokkenheid het bestaan vor geven

Inleiding: *Emmanuel Levinas*

Het menselijk bestaan, Auschwitz, Martin Heidegger en het primaat van de ethiek

Bespreking:

Emmanuel Levinas: *Het menselijk gelaat*

Autonomie als de reductie van het Andere tot het Zelfde en het gelaat van de Ander

Middagsessie

Bespreking:

Emmanuel Levinas: *Anders dan zijn of het wezen voorbij*

Genieting, gevoeligheid als kwetsbaarheid of blootstaan aan de ander en plaatsvervangings/substitutie

Avondsessie

Dilemmaberaad

Dag 3

Antonio Damasio

Voelen wat er gevraagd is



Ochtendsessie

Inleiding: *Plato*

Het onderscheid: *psuche* – *soma*, de drie-eenheid van de ziel: *nous* – *thumos* – *epithumia* en de allegorie van de menner en het tweespan

Inleiding: *René Descartes*

Het onderscheid: lichaam – geest en de geest als *res cogitans* / Passies van de ziel, de pijnappelklier en de rol van cognities

Inleiding: *Friedrich Nietzsche*

Zarathoestra's preek tegen lichaamsverachting

Middagsessie

Inleiding: *Antonio Damasio*

De herwaardering van het lichaam en de rol van gevoelens, het onderscheid: emotie – gevoel – kernbewust-zijn, het onderscheid: protozelf –

kernzelf - autobiografisch zelf en de rol van emoties en gevoelens bij morele oordeelsvorming

Bespreking:

Antonio Damasio: *Het zelf wordt zich bewust*

De constructie (in fasen) door de hersenen van bewust zijn / zelf en de rol van primordiale gevoelens

Avondsessie

Film

Dag 4

Thich Nhat Hanh

Leegte als bron van aandacht voor de ander



Ochtendsessie

Inleiding: *Oosterse filosofie*

Verstaan, besef en houding – een kwestie van oefenen, in vogelvlucht: het taoïsme: leegte / stilte als bron van doen wat de weg vraagt, het boeddhisme: het achtvoudig pad leidt tot besef van de leegte en vanuit medeleven in het leven staan, het zenboeddhisme: alleen maar zitten, ontwaken tot ons ware zelf en mensen worden vol van mededogen

Middagsessie

Oefening

Bespreking:

Thich Nhat Hanh: *Vorm is leegte, leegte is vorm / Wat de wereld nodig heeft*

De hartsoetra, leegte als grond en interzijn / Een oproep tot leven n aandacht en een boeddhistische visie op behoud van de aarde

Avondsessie

Gesprek

Dag 5 Neurobiologie, boeddhisme en ethiek



Ochtendsessie

Terugblik: *Neurobiologie, boeddhisme en ethiek*

De Oosters filosofische oefenpraktijk als training van hersen- en zenuwstelselcapaciteit stelt ons in staat vanuit medeleven met onze medemensen en de bomen, beken en beesten in het leven te staan, te voelen wat er gevraagd is, te luisteren naar het gelaat van de Ander
Gesprek